

THORNTON WILDER • **San Luis Rey Köprüsü**

Tur Yayınları, 1981 (1 baskı)

The Bridge of San Luis Rey

© 1927 The Wilder Family LLC

Bu kitabın yayın hakları Akçalı Telif Hakları Ajansı aracılığıyla
The Barbara Hogenson Agency, Inc.'den alınmıştır.

İletişim Yayınları 3263 • Cemil Meriç Bütün Çevirileri 8

ISBN-13: 978-975-05-3371-6

© 2023 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2023, İstanbul

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsni Abbas

DÜZELTİ Güneş Akkor, Berkay Üzüm

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

THORNTON WILDER
San Luis Rey
Köprüsü
(Köprüden Düşenler)

The Bridge of San Luis Rey

ÇEVİRENLER
Cemil Meriç - Lamia Çataloğlu

YAYINA HAZIRLAYAN
Mahmut Ali Meriç

THORNTON WILDER 17 Nisan 1897'de Wisconsin, Madison'da doğdu. 1906'da babasının konsolosluk görevi nedeniyle aile Hong Kong'a taşındı. Üç yıl sonra Şanghai'ya gittiler, Thornton okula burada başladı. 1914'te Amerika'ya döndü. 1915-1917 yılları arasında Oberlin College'da okuduktan sonra eğitimine Yale Üniversitesinde devam etti. Birinci Dünya Savaşı patlak verince eğitimine ara vererek 1918'de Narragansett Körfezi'nde sahil topçu birliğinde görev yaptı. Savaştan sonra geri döndüğü Yale Üniversitesi'nden 1920'de mezun oldu. Daha sonra bir yıl Roma'daki Amerikan Akademisi'nde arkeoloji eğitimi aldı. 1921-1928 yılları arasında Lawrenceville Academy'de Fransızca öğretmenliği yaptı. Bir yandan da Princeton'da lisansüstü eğitimine devam etti. Şikago Üniversitesi'nde altı yıl İngilizce okuttu. 1926'da ilk romanı *Cabala* ve ilk oyunu "The Trumpet Shall Sound"u yazdı. 1927'de *San Luis Rey Köprüsü*'nü yayımladı. Bu kitapla Pulitzer Ödülü'nü aldı ve 20. yüzyıl Amerikan hikâyeciliğinin önde gelen isimlerinden biri oldu. Bundan sonraki on yıl boyunca birçok oyun yazmaya devam etti: "The Angel That Troubled the Waters" (1928), "The Long Christmas Dinner" (1931), "The Merchant of Yonkers" (1938). Ayrıca *The Woman of Andros* (1930) ve *Heaven's My Destination* (1935) gibi romanlar da kaleme aldı. 1938'de *Our Town* ve 1942'de *The Skin of Our Teeth* adlı oyunlarıyla Pulitzer'a layık bulundu. 7 Aralık 1975'te 78 yaşındayken öldü.

İÇİNDEKİLER

YAZARLA TANIŞALIM / CEMİL MERİÇ.....7

San Luis Rey Köprüsü

BİRİNCİ BÖLÜM

Acaba Kaza mı? 11

İKİNCİ BÖLÜM

Montemayor Markizası; Petita 17

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Esteban 43

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Pio Amca; Don Jaime 67

BEŞİNCİ BÖLÜM

Takdir-i İlahi mi? 97

NOTLAR

İSPANYOL TİYATROSUNUN ÜÇ EKNUMU / CEMİL MERİÇ..... 109

CEMİL MERİÇ 1916'da Hatay'da doğdu. Ailesi Balkan Savaşı sırasında Yunanistan'dan göçmüştü. Fransız idaresindeki Hatay'da Fransız eğitim sistemi uygulayan Antakya Sultanisi'nde okudu. Tercüme bürosunda çalıştı, ilkokul öğretmenliği ve nahiye müdürlüğü yaptı. 1940'ta İstanbul Üniversitesi'ne girip Fransız Dili ve Edebiyatı öğrenimi gördü. Mükemmel düzeyde Fransızca okuyup yazan Meriç, İngilizceyi anlıyor, Arapçayı, kendi ifadesiyle, "sökmüyor"du. Elazığ'da (1942-45) ve İstanbul'da (1952-54) Fransızca öğretmenliği yaptı. 1941'den başlayarak *İnsan*, *Yücel*, *Gün*, *Aydın* *Bibliyografyası* dergilerinde yazmaya başladı. İstanbul Üniversitesi'nde okutmanlık yaptı (1946-63), Sosyoloji Bölümü'nde ders verdi (1963-74). 1955'te, gözlerindeki miyopinin artması sonucu görmez oldu, ama olağanüstü çalışma ve üretme temposu düşmedi. Çeşitli dergilerde yazıları yayımlandı. *Hisar* dergisinde "Fildişi Kuleden" başlığıyla sürekli denemeler yazdı. 1974'te emekli oldu ve yılların birikimini art arda kitaplaştırmaya girişti. 1984'te, önce beyin kanaması, ardından felç geçirdi, 13 Haziran 1987'de vefat etti. İlk telif eseri Balzac üzerine küçük bir incelemeydi. *Hint Edebiyatı* (1964) daha sonra *Bir Dünyanın Eşiğinde* başlığıyla iki kez daha basıldı. *Saint-Simon, İlk Sosyolog İlk Sosyalist*, 1967'de çıktı. 1974'ten sonra yayımlanan kitapları şunlardır: *Bu Ülke* (1974, 5 baskı), *Umrandan Uygurluğa* (1974, 2 baskı), *Mağaradakiler* (1978, 3 baskı), *Kırk Ambar* (1980), *Bir Facianın Hikâyesi* (1981), *Işık Doğudan Gelir* (1984), *Kültürden İrfana* (1985). Balzac'tan yaptığı çevirilerin ilki 1943'te yayımlandı. Fransız edebiyatından yaptığı çevirilerin yanı sıra, Uriel Heyd'in *Ziya Gökaltıp, Türk Milliyetçiliğinin Temelleri* (1980), Thornton Wilder'in *Köprüden Düşenler* (1981) ve Maxime Rodinson'un *Batı'yı Büyüleyen İslâm* (1983) adlı eserlerini de Türkçeye kazandırdı. İletişim Yayınları Cemil Meriç'in "Bütün Eserleri"ni toplu halde basarken, daha önce yayımlanmamış üç kitabını daha yayımladı: *Jurnal 1* (1992), *Jurnal 2* (1993), *Sosyoloji Notları ve Konferanslar* (1993). "Bütün Eserleri" dizisinde "gözden geçirilmiş yeni baskı"sı yapılan kitaplar ise şunlardır: *Bu Ülke* (1992), *Bir Dünyanın Eşiğinde* (1994), *Saint-Simon, İlk Sosyolog İlk Sosyalist* (1995), *Umrandan Uygurluğa* (1996), *Mağaradakiler* (1997), *Kırk Ambar 1 - Rümuz-ül Edeb* (1998), *Kırk Ambar 2 - Letçe-t-ül Hakayık* (2006), *Işık Doğudan Gelir* (2008). Cemil Meriç'in Bütün Eserleri 2013'te yayımlanan *Kültürden İrfana*'yla 12 ciltlik bir külliyat olarak tamamlandı. Cemil Meriç'in "Bütün Çevirileri" kapsamında Balzac'ın *Altın Gözlü Kız*, *Ferragus*, *Otuzundaki Kadın*, *Kibar Fahişelerin İhtişam ve Sefaleti* adlı romanları, Victor Hugo'nun *Marion de Lorme* ve *Hernani* adlı oyunu ve Maxime Rodinson'un *Batı'yı Büyüleyen İslâm* adlı çalışması İletişim Yayınları tarafından yayımlandı.

LAMIA ÇATALOĞLU 30 Nisan 1919'da Binbaşı Ömer Şevki ve Ratibe Hanım'ın kızı olarak İstanbul'da doğdu. Anne tarafından Reşat Nuri Güntekin'in akrabasıdır. İlkokul ve ortaokulu Gedikpaşa Amerikan Mektebi'nde, liseyi Arnavutköy Koleji'nde bitirdi ve daha sonra İÜ Edebiyat Fakültesi İngiliz Filolojisi'nden mezun oldu. Halide Edip Adıvar'ın öğrencisi oldu. Eşi Muhittin Sarısozen ile birlikte, Hasan Âli Yücel'in ilhak edilen Hatay'a yolladığı öğretmenlerden biriydi. Antakya Lisesi'nde uzun yıllar öğretmenlik yaptıktan sonra, 1965 yılında geldiği Beykoz Ortaokulu'ndan emekli oldu. Çocukları Veysi, Ayşe Nur (Zarakolu) ve Mehmet Arif, Antakya'da doğdu. 1965'ten Cemil Meriç'in öldüğü 1987 yılına kadar, onun çalışma arkadaşı oldu. Birlikte okumalar ve tercümelemler yaptılar. 10 Ekim 1999'da İstanbul'da öldü.

-
- Kitap yayına hazırlanırken çevirmenlerin özgün çevirisine sadık kalmıştır.
-

YAZARLA TANIŞALIM

CEMİL MERİÇ

Roman dünyasında uzun zamandan beri dolaştığım ülkeler: Fransa, İngiltere, Rusya ve İspanya. Amerikan hikâyecilerini az tanırım. Geniş bir gökte bir avuç yıldız. Wilder'le geç karşılaştım. *San Luis Rey Köprüsü* çarptı beni. Voltaire'in, o tadına doyum olmaz hikâyelerinden birini okuyorum sandım. Kimdi bu Thornton Wilder?

Kuzey Amerikalı bir dram ve roman yazarı. 1897'de Madison'da (Wisconsin) doğmuş. Babası *Wisconsin State Journal*'ın başyazarı. Baba Wilder, önce Hong-Kong'a, sonra Şanghay'a konsolos tayin edilmiş. Dokuz yaşındaki Thornton'u da beraber götürmüş. Çocuk Çin'de başlamış okula. Eğitimini ABD'de tamamlamış. Üniversitedeyken savaş başlamış (1914). Delikanlı topçu onbaşı olarak katılmış savaşa. İki yıl Roma'daki Amerikan Akademisi'nde kalmış. (İkinci Dünya Savaşı'nda da hava kuvvetlerinin istihbarat servisinde binbaşı olarak İtalya'da görev yapacaktır.)

Sonraki hayatı: hocalık, Amerika'da ve yabancı ülkelerde verilen konferanslar ve yazarlık. 1928'de, ikinci romanı olan *San Luis Rey Köprüsü* Pulitzer edebiyat mükâfatını almış. Romanın kazandığı bu ilgi, sinemaya adapte edilmesine sebep olmuş. Bir ara Avrupa'da kalan Wilder, *Androslu Kadın* (1930) adlı romanını kaleme

almış. 1935'te *Mekânım: Cennet*; 1948'de *Uğursuz Günler*. Sonra oyunlar yazmış: 1938'de *Bizim Şehir*, 1939'da *Yonkersli Bezirgân* (daha sonra 1954'te *Çöpçatan* adıyla yeniden ele almış, büyük ilgi gören eser 1964'te *Hello, Doly* isimli müzikal komediye ilham kaynağı olmuştur). 1943'te *Darı Darına*.

Tercümesini sunduğumuz eserin konusu şöyle:

1714 sene-i milâdiyesinde, Cozco'yu Lima'ya bağlayan ünlü köprü, üzerindeki beş yolcuyu girdaba fırlatarak çökünce, Fransızca rahibi Juniper bu kazayı Tanrı'nın varlığını ilmî kesinlikle ispat etmek için bir vesile saymış. Çoktandır beklediği bir vesile. Ona göre, bu hadiseler takdir-i ilahiye bağlıdır ve her şey insanların hayrı içindir. Kurbanların hayatını incelemek, neden öldüklerini ispat etmek suretiyle bu hakikati aydınlatacaktır.

Dile kolay bir teşebbüstü bu! Çünkü ele alınan kişiler çeşit çeşitti. Yaşayışları da çok farklıydı birbirinden. Kaza anında köprüden geçenlerden biri ihtiyar Montemayor markizasıydı. Çağdaşlarının alay konusu olan, ama mektupları sayesinde sonraki nesillerin göklere çıkaracağı kadın. Yanında da genç nedimesi Pepita. Sonra Pio Amca, her boyaya girmiş bir adam. Ve meşhur kadın oyuncu Perichole'ün arkadaşı. Yanında da Perichole'ün oğlu Jaime. Beşinci kurban da, ikiz kardeşi Manuel'in ölümüne ağlayan Esteban. Onları bir araya getiren ve uçuruma fırlatan tesadüf mü, kader mi? Uğradıkları, bir ceza mıdır, yoksa mükâfat mı?

Anneme...

Acaba Kaza mı?

20 Temmuz 1714 bir cuma öğleden sonra Peru'nun en güzel köprüsü çöktü, ve girdaba fırlattı üzerindeki beş kişiyi. Köprü, Lima'yla Cuzco arasındaki anayol üzerindeydi. Her gün yüzlerce insan geçirdi üzerinden. İnkalar söğüt dallarından örmüşlerdi köprüyü bir asır önce. Şehri ziyarete gelenlere mutlaka gösterilirdi. İki dağ arasında sallandırılmış ince latalardan bir asma merdivendi ve kuru asma kütüklerinden yapılmış bir korkuluk vardı iki yanında. Atlar, arabalar, tahirevanlar yüzlerce kadem aşağı inip akıntıyı sallarla geçmek zorundaydılar. Ama hiçbir kul –isterse Lima'nın umumi valisi veya başpiskoposu olsun– yükleriyle aşağı inmez, ünlü San Luis Köprüsü'nden geçirdi karşıya. Fransa Kralı Aziz Louis'nin adı korurdu köprüyü, yamaçtaki kilise korurdu. Kıyamete kadar dayanacak sanılırdı köprü, kimsenin aklından yıkılacağı geçmezdi.

Bir Perulu kazayı duyar duymaz haç çıkardı: Aman yarabbi!.. Az önce kendisi de geçmemiş miydi köprüden? Yakında tekrar geçmeyecek miydi? Büyülenmiş gibi yerinde durmıyordu halk; boyuna mırıldanıyordu. Herkes kendini uçuruma yuvarlanmış görüyordu.

Kilisede büyük bir ayin yapıldı. Kazazedelerin cesetleri toplandı aşağı yukarı; aşağı yukarı birbirinden ayrıldı. Güzel Lima şehrinde gizli kalmış günahlar sergileniyordu bir bir. Hizmetçi kızlar, hanımlarından çaldıkları bilezikleri iade ediyor; tefeciler, karılarına tefeciliğin günah olmadığını anlatıyorlardı avaz avaz. Ama olayın Limalıları bu kadar etkilemesi garipti yine. Garipti çünkü –din adamlarının mü-nasebetsizce Allah'ın işi dedikleri– bu afetler sık sık görü-lürdü Lima'da.

Meddücezir dalgaları şehirleri boyuna silip süpürür; dep-rem-siz hafta geçmez; günahsız kadın ve erkeklerin başına yı-kılırdı kuleler; hastalıklar kırar geçirirdi eyaletleri; ihtiyar-lık nice hürmete şayan vatandaşı alıp götürürdü. İşte bunun için Peruluların San Luis Köprüsü'nün çökmesinden bu ka-dar müteessir olmaları afallatıyordu insanı.

Neye uğradığını şaşırılmıştı herkes. Yalnız bir kişi soğuk-kanlılığını korumuştı: papaz Juniper. Bu kızıl saçlı Françis-ka [Fransiskan] rahibi, Kuzey İtalyalıydı. Yerlileri hidaye-te erdirmek için bir sürü tesadüflerin sonunda Peru'da bu-lunuyor ve şahit oluyordu kazaya. Bu tesadüfler öylesine şa-şırtıcıydı ki insan gizli bir Niyet'in varlığına inanıyordu ister istemez.

Amma da sıcaktı o uğursuz öğle sonu. Yamacı dönen pa-paz Juniper, alnındaki teri silmek ve etrafı seyretmek için durakladı. Yukarıda, karlı tepelerden bir perde vardı, aşağı-da yeşil ağaçlar ve yeşil kuşlarla dolu bir boğaz. Ve boğazın üzerinde dallardan bir merdiven. Rahip çok neşeliydi. Hiç de kötü gitmiyordu işler. Birkaç metruk kiliseciği yeniden açmıştı, yerliler sabah ayinlerine koşuyor ve kalpleri parça-lanıyormuşçasına inliyorlardı mucizelerden söz edilirken. Birden yardım ister gibi tepelere çevirdi bakışlarını rahip. Unuttuğu bir şiiri hatırlamak istiyordu belki. Belki de önün-deki karların temiz havası... kimbilir! Ne olursa olsun rahat-

tı içi. Sonra köprüye baktı. O anda vınnn diye bir ses duyuldu. Sanki bir çalgının teli kopmuştu boş bir odada. Papaz köprünün ikiye ayrıldığını, elini kolunu sallayan beş karaltının girdaba fırladığını gördü.

Başka kim olsa gizli bir sevince kapılır ve şöyle derdi kendi kendine: “On dakika sonra ben de...” Ama rahip Juniper öyle düşünmedi, “Neden kaza bu beş kişinin başına geldi? Kader miydi bu acaba? Hayat-ı beşer kadere mi tâbiydi?” Belki de birdenbire yokluğa karışverişen bu insanların hayat hikâyesi çözebilecekti bu büyük sırrı. Ya tesadüfen yaşayıp, tesadüfen ölüyoruz; ya hayatımız da, ölümümüz de bir plana göre önceden tasarlanmıştır. Ve rahip Juniper havada uçan bu beş kişinin hayat sırlarını çözmeye, ölümlerinin sebebini ortaya çıkarmaya karar verdi.

Artık teoloji de müspet ilimler arasında yerini almalıydı Juniper’e göre. Rahibimiz uzun zamandan beri aklına koymuştu bu işi. Şimdiye kadar tek eksiği laboratuvarıydı. Örnekten yana şikâyeti olamazdı. Hidayetleriyle yükümlü olduklarının çoğu felakete uğramıştı; örümcek sokmuştu kimini, kiminin ciğerleri hastalanmış, evleri yanmıştı kiminin. Çocuklarının başına öyle işler gelmişti ki deli olurdu insan. Ama herkesin başına gelen bu felaketler ilmî araştırmalar için hiçbir zamana uygun bir konu olmamıştı. Bunların hepsi de –daha sonra bilginlerimizin diyeceği gibikesin bir kontrole tâbi olma vasfından mahrumdular. Belki de kaza, insanların hatasından doğmuştu. Yani olabilirdi de olamazdı da. Oysa San Luis Köprüsü’nün çöküşü düpedüz takdir-i ilahiydi. İşte mükemmel bir laboratuvar... İnsan burada Tanrı’nın Niyetlerini açıktan açığa keşfedecekti nihayet.

Evet, bu plan rahip Juniper’den başka biri tarafından ileri sürülse şüphelerle karşılardık belki. Cennetin kaldırımının

da gezmek için Babil Kulesi'ni inşa eden küstahların çabalarına benziyordu böyle bir inanç. Ama bizim Françiska papazına göre bu tecrübede şüpheye mahal yoktu. Cevabı biliyordu. Onun isteği bu hakikati ispat etmektir “mühtedilere”, tarihe, matematiğe dayanarak ispat etmek. Çektikleri acılar sırf kendi iyilikleri içindi. Ama gel sen bunu o inatçı mühtedilere anlat, zavallılar... Boyuna delil istiyorlardı, sağlam delil. Şüphe insanın içini kemiren bir kurttu. Engizisyon'un düşüncelerinizi gözünüzden anladığı memleketlerde bile bu böyleydi.

Rahip Juniper'in bu çeşit usullere başvurması ilk defa olmuyordu. Yapmak zorunda olduğu uzun yolculuklarda hızlı gidebilsin diye cübbesi dizlerine kadar sıvanmış, bir kiliseden öbür kiliseye seğirtirken durur ve sık sık hayallere dalardı. Tanrı'dan gelen her şeyde bir hayır olduğunu ispat edecek deliller aradı rahip. Söz gelişi yağmur duası. Fırın gibi kızgın yollara diz çöken cemaatin önünde kaç kere ellerini göğe kaldırmış, muhteşem duayı belagatle okumuş, pek sık olmasa da zaman zaman duasının kabul edildiğini hissetmiş ve ufukta kümelenen yağmur bulutlarını görmüştü. Ama çok kere haftalar geçerdi de... bunları niye düşünmeli? Kendisi yağmurun da, kuraklığın da ilahi bir düzene tâbi olduğunu bilmiyor muydu...

Kaza esnasında işte böyle bir karar doğmuştu içine; onu altı yıl Lima'nın bütün kapılarını çalmaya, binlerce soru sormaya, defterler... defterler doldurmaya sürükleyen bir karar. İspat etmek istediği hakikat şuydu: can veren beş kişiden her birinin hayatı tam bir bütündü, yekpare bir bütün. Kazanın bir tarihçesini yapmaya çalıştığını herkes biliyordu ve herkes ona elinden geldiği kadar yardım ediyordu. Daha doğrusu yanlış yola sürüklüyordu onu. Hatta birkaç kişi araştırmalarının asıl sebebini de biliyordu. Bunlar arasında yüksek mevki sahibi koruyucular da vardı.

Bu hummalı çalışmadan koca bir kitap doğdu. Ve... daha sonra göreceğimiz gibi güzel bir ilkbahar sabahı büyük meydanda, herkesin gözü önünde yakıldı kitap. Ama hiç kimsenin bilmediği bir nüshası vardı kitabın. Seneler sonra San Marco Üniversitesi kütüphanesinde meydana çıktı. Nasıl gelmişti buraya... bilen yok. Şimdi bir dolapta, iki büyük tahta kapak arasında yatmaktadır, toz içinde. Kazazedeler bir bir inceleniyor; binlerce küçük olay, binlerce hikâye, binlerce şahadet alfabe sırasıyla sunuluyor. Ve Tanrı'nın hikmetini göstermek için neden o kişiyi, neden o günü seçtiği anlatılıyor. Ve bahis, hâkimane bir parçayla sona eriyordu. Ama bütün gayretlerine rağmen Dona María'nın, Pio Amca'nın, Esteban'ın hayatlarındaki esas tutkuyu çözemişti rahip Juniper. Hatta her şeyi bildiğini iddia eden ben bile kaynağın içindeki kaynağı görmemişimdir belki. Kimi bilemeyiz diyor, hiçbir zaman bilemeyiz. Bir yaz günü çocukların öldürdüğü böcekleri neyse, biz de oyuz Tanrı için. Kimi tam tersini söylüyor: Tanrı'nın emri olmadan bir serçenin tüyü bile düşmezmiş.